

Ørekyten spredt til alle fylker

DEN NATURLIGE utbredelsen av ørekyte i Norge omfattet trolig bare lavereliggende strøk av Østlandet og noen vassdrag i Troms og Finnmark. Det er imidlertid vanskelig å angi den naturlige utbredelsen av ørekyten, fordi mennesker i lang tid har spredt arten, spesielt gjennom agnfiske. Spredningen har vært særlig omfattende etter 1960, og arten er nå etablert i

åtte fylker hvor den opprinnelig ikke forekom. Disse fylkene er Telemark, Aust-Agder, Vest-Agder, Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal og Nordland. Dermed forekommer ørekyten i alle fylker her i landet.

På lokalt plan har nyetableringene vært spesielt omfattende i fjellområder i Oppland, Buskerud og Telemark. NINAs under-

søkelse viser dessuten at ørekyten forekommer over et betydelig større område av Finnmark enn tidligere dokumentert.

Ørekyten er forsuringfølsom; derfor er ca. 120 bestander gått tapt eller er blitt redusert.

Dersom spredningen av ørekyte fortsetter i samme omfang som hittil, vil den i løpet av noen tiår forekomme over store deler av Sør-Norge.

Tilpasningsdyktig

Ørekyten synes å være en svært tilpasningsdyktig art, og den finnes over et vidt geografisk område. Den har en uvanlig høy livshistorievariabilitet, både med hensyn til vekst og kjønnsmodning.

I Norge lever ørekyten fra kystnære områder til høyfjellet minst 1401 m o.h. (Sylvestjern i Lom kommune i Oppland fylke, der den ble innført på 1980-tallet). Ørekyten etablerer også levedyktige bestander i regulerte innsjøer, fordi den gyter om våren og har kort klekkeperiode; gytearealene til ørekyten blir derfor ikke særlig påvirket av vannstandsendringer.

Konkurransesvak art

Ørekyten er en konkurransesvak art, og er derfor vanligvis fåtallig i innsjøer hvor det er tette bestander av andre arter. Ørekyten er en art som er nær knyttet til øvre deler av strandsonen; i Risvatnet i Nord-Trøndelag er det for eksempel få individer som oppholder seg dypere enn seks meter.

Ørekyten er konkurransesvak også i rennende vann. Ørret og ørekyte spiser de samme byttedyrene, og dette kan indikere næringskonkurranse. I Altaelva er det funnet lave tettheter av ørekyte på de fleste stasjonene i den lakseførende delen av elva, mens det er tildels høye tettheter av ørekyte ovenfor den lakseførende strekningen.

Ørekyte (*Phoxinus phoxinus*) blir vanligvis ikke større enn vel 10 cm, men er en sterk næringskonkurrent til for eksempel ørret.

Foto: BJØRN OVE JOHNSEN

Tvinger ørreten tilbake

MANGE innsjølevende ørretbestander er gått tilbake etter introduksjon av ørekyte. I Øvre Heimdalsvatnet, Oppland, er det skjedd en sterk nedgang i rekrutteringen hos ørret etter introduksjonen av ørekyte på 1960-tallet. Flere årsklasser av ørret er betydelig svakere nå enn fra 1958 til 1965. Selv de svakeste årsklassene av 4-6-åringer i denne perioden var omlag dobbelt så sterke som tilsvarende årsklasser i 1993. Det er ikke kjent om nedgangen skyldes at færre ørretunger vokser opp i bekkene, eller om dødeligheten har økt i innsjøen.

Forekomsten av ørekyte får trolig særlig stor negativ effekt på rekrutteringen hos

ørret i innsjøer som har små oppvekstarealer for ungfisk, både i rennende vann og i selve innsjøen.

I flere grunne innsjøer i Hol kommune er ørreten nesten utryddet etter at ørekyten ble innført, men også i større innsjøer i kommunen er ørretbestanden gått kraftig tilbake etter introduksjonen av ørekyte. I Tansbergfjorden i Øystre Slidre, som også er en grunn innsjø, har ikke introduksjonen av ørekyte hatt samme dramatiske effekt på ørretbestanden. Ørekyten har etablert en tett bestand i innsjøen, og den konkurrerer med ørretunger om plass og næring.

Når arter spres av mennesker

UTBREDELSEN av ferskvannsfisk kan endre seg over tid av naturlige årsaker. I de siste tiårene har imidlertid mennesker forårsaket omfattende endringer i forekomsten av mange fiskearter over store deler av verden. Dette skyldes to ulike prosesser:

- Forskjellige trusselfaktorer kan forårsake at fiskebestander går tapt, slik at utbredelsesområdet til artene blir redusert.
- Introduksjoner fører til etablering av nye bestander og økning av utbredelsen.

Hovedtruslene

De tre hovedtruslene mot fiskebestander i ferskvann og derved mot artenes utbredelse er:

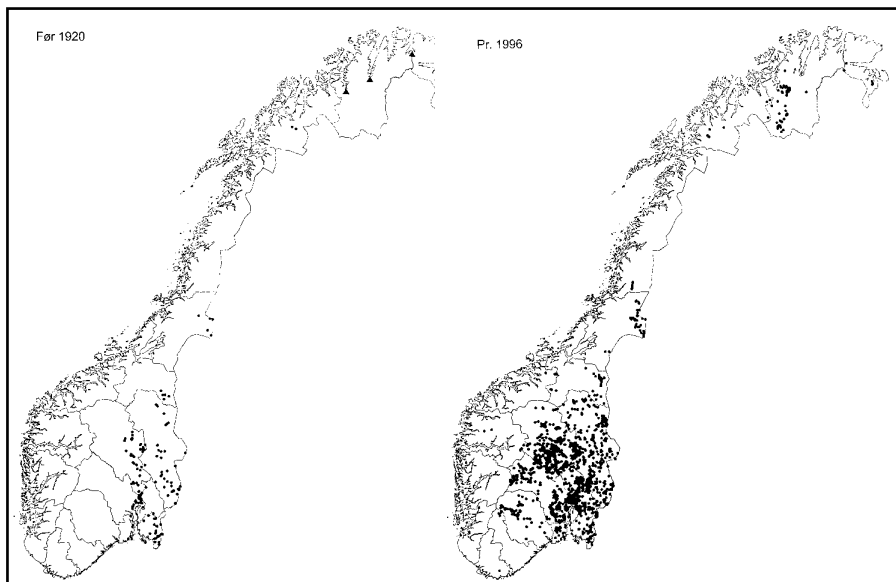
- Fysisk ødeleggelse av leveområder.
- Lokale eller langtransporterte forurensninger, det vil si kjemisk endring av miljøet.
- Introduksjon av nye arter.
- I Norge er sur nedbør vurdert som den største trusselen mot biologisk mangfold i ferskvann og artenes utbredelse.

Spredning må forhindres

Det er nå en økende interesse for å bevare naturlige ferskvannsøkosystemer og biologisk egenart og genetisk variasjon hos ferskvannsfisk i Norge. Dette krever blant annet at man hindrer spredning av fiskearter og andre ferskvannsorganismer. Det er også nødvendig å forstå hvilke effekter slik spredning har på stede-egne arter og bestander. Det arbeides med å kategorisere innlandsfiskesystemer med sikte på å rangere fiskesamfunnene etter verneverdi. Parametre som fysiske inngrep, graden av skader på fiskebestander, kultiveringsgrad (utsetninger) og introduksjon av ikke-stedegne arter danner grunnlaget for verneverdien til fiskebestander i forskjellige vassdrag.

Menneskets innflytelse

Her i landet har mennesket hatt stor innvirkning på utbredelsen av mange fiske-

Registrerte lokaliteter med ørekyte i Norge etter århundreskiftet og i 1996. Elvelokaliteter i Finnmark med ørekyte fra 1918 er merket med trekant.

arter fordi det har vært vanlig å bære fisk, særlig til fisketomme vann og vassdrag. I første rekke gjelder dette arter med betydning som matfisk, slik som ørret og røye. Senere har også disse introduksjonene omfattet andre arter som har vært

benyttet som agnfisk, spesielt ørekyte. Disse er også spredt i forbindelse med utsetninger av aure (settefisk eller villfisk), ved utsetninger for å etablere en fôr-fiskbestand eller via overføringstunneler mellom vassdrag.

Rotenonbehandling?

Det er tidligere foreslått ulike tiltak for å desimere og hindre videre spredning av ørekyte. Rotenon er den mest effektive metoden for å fjene uønskede fiskebestander fordi den er giftig for fisk ved svært lave konsentrasjoner. Forvaltningen er imidlertid restriktiv til bruken av rotenon for å utrydde eller bekjempe uønskede arter, men partiell behandling kan være mindre kontroversielt.

I små innsjøer har teinefiske ført til en kraftig desimering av tette ørekytebestander. Det er imidlertid uvisst om det skjer

en vedvarende bestandsreduksjon hos ørekyte etter slike utfiskinger eller om tiltaket må gjentas. I Risvatnet i Verdal kommune i Nord-Trøndelag er det gjort vellykkede forsøk med teinefiske etter ørekyte i innløpselva.

Det kan også være aktuelt å installere sperrer for å hindre at ørekyten vandrer opp i gyte- og oppvekstbekker for ørret. Ellers det det viktig å drive informasjonsarbeid og holdningsskapende arbeid blant fiskere for å stoppe den ulovlige bruken av ørekyte som levende agn.

Trusler mot ørekyten

Ørekyten er utsatt for en rekke trusselfaktorer, spesielt forsurening. Innsjøer med tapte eller reduserte ørekytebestander hadde lavere pH, lavere innhold av kalsium og høyere konsentrasjoner av labilt aluminium enn innsjøer med uendrede bestander av ørekyte. Svenske eksperimenter viser større dødelighet hos ørekyte enn hos ørret under sure episoder om våren. Følgelig synes ørekyten å være egnet som indikatorart på forsurening.

Patogene organismer og parasitter kan

også gi dødelighet hos ørekyte. I Tveitevatnet i Vinje kommune, Telemark, ble det observert høy dødelighet hos ørekyte på grunn av den patogene stammen av *Aeromonas salmonicida*. Ørekyten kan også være sterkt infisert av bendelormen *Ligula intestinalis* (remorm).

Det er liten utveksling av makroparasitter mellom ørekyte og aure. Likevel introduserer ørekyten makroparasitter som infiserer andre organismer i innsjøene som muslinger, insekter og fiskespisende fugl.

Stoffet er hentet fra

NINA Fagrapport 013

Trygve Hesthagen,
Odd Terje Sandlund:

«Endringer i utbredelse av ørekyte i Norge: årsaker og effekter».